

НОВИЙ ЗБІРНИК ПРО УКРАЇНЦІВ-РУСИНІВ КАРПАТО-ДУНАЙСЬКОГО РЕГІОНУ

Українці-русини: етнолінгвістичні та етнокультурні процеси в історичному розвитку / [голов. ред. Г.Скрипник]; НАН України, МАУ, ІМФЕ ім. М.Т.Рильського. – К., 2013. – 750 + XXX с.

Нещодавно під егідою кількох організацій (Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України, Міжнародної асоціації українців, Музею української культури у Свиднику) вийшло видання, що висвітлює різні аспекти т.зв. «русинської проблематики».

Перш ніж проаналізувати збірник, слід відмітити, що його повний електронний варіант знаходиться у вільному доступі в мережі Інтернет¹. Книгу розпочинає вступне слово академіка НАН України Ганни Скрипник, яка у цій передмові озвучила концепцію видання та провела історіографічний і джерелознавчий аналіз побутування і використання етнонімів «українці» й «русини» в історичній ретроспективі.

Значна частина статей, вміщених до збірника, – це дослідження, які були опубліковані ще в 1990-х та на початку 2000-х років, тобто пройшли перевірку часом. Однак більше половини обсягу видання складають праці написані спеціально для цього тематичного випуску. Серед авторів вітчизняні науковці, а також дослідники зі Словаччини, Румунії, Польщі.

Збірник за своєю структурою складається з двох частин-розділів. Перша, де міститься основна кількість раніше опублікованих праць, присвячена насамперед етнолінгвістичним та етнокультурним процесам у середовищі українців-русинів сучасної Закарпатської області.

Характерною рисою є те, що більшість авторів розділу сприймають русинство у якості феномену, який відноситься до політичної сфери. Ми це бачимо з аналітичних статей О.Мишанича, М.Панчука, М.Тиводара, В.Піпаша, Л.Белея. Вміщено сюди й інші праці М.Тиводара, що вже знайомі аудиторії, яка цікавиться історією та етнографією нашої області. У них вчений розглядає етнодемографічні процеси на Закарпатті упродовж тривалого періоду – від I-го до початку III-го тисячоліття та вивчає історичні назви краю. Дослідник на значному фактологічному матеріалі переконливо доводить, що

місцеве (русинське) населення має українське походження. Серед інших статей першого розділу варто виокремити статтю М.Зана, у якій розповідається про етнічні процеси на Закарпатті в сучасну добу. Цікавим є доробок П.Чучки, який аналізує національну свідомість закарпатських українців у XX столітті через призму етнолінгвістичного та культурно-історичного аспектів. У цьому ж розділі містяться також два нариси (автори Г.Кожолянка та Я.Мокляк), які досліджують різні аспекти історії українців-русинів Буковини й Галичини.

Загалом враження від першої частини збірника неоднозначне. Дійсно цікаве видання актуалізує наші знання про русинство в контексті проблеми політичного характеру. Однак у цій концептуальній односторонності міститься негатив – стилістика розділу відповідає риторичі двадцятилітньої давності. Тобто забагато теорії та роздумів про політичне русинство, однак мало рекомендацій щодо практичного вирішення проблеми. До останніх слід віднести насамперед проведення польових соціологічних та етнологічних досліджень на предмет вивчення ідентичності етнічно- та етнографічно-строкатого (мозаїчного) населення Закарпаття. Крім того, серед матеріалів фактично не знаходимо дослідницьких спроб побачити феномен русинства під альтернативним кутом зору. Це не означає, що таких не було за останні двадцять років – просто такі матеріали не вписуються в формат та концепцію рецензованого видання.

Друга частина збірника стосується розвитку мови та культури українців-русинів зарубіжжя. Більшість опублікованих матеріалів розділу відноситься до Словаччини (автори М.Сополига, М.Мушинка, Ю.Кундрат, Ю.Бача, М.Штець, О.Курінний, М.Дуйчак та інші). Серед проблем, які розглядають згадані дослідники: історико-статистичні дані про українців-русинів у цій країні, асиміляційні процеси в їх середовищі, їх культура та ідентичність, особливості розвитку мови й процесу кодифікації «русинського мови» тощо. Загалом перед читачем постає деталізована ситуація про становище та проблеми культурного та суспільно-політичного життя українців-русинів Словаччини.

На жаль, значно менше сторінок збірника присвячені русинам інших країн Карпато-

¹Нові інститутські видання [Електронний ресурс] // Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. – Режим доступу: http://www.etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=91&Itemid=78

Дунайського регіону. Є дві статті, у яких автори М.Зан та І.-Л.Горват розглядають асиміляційні процеси в середовищі українців Румунії. Ще дві праці стосуються Угорщини. В одній М.Мозер розкриває різні аспекти мовної історії русинів за часів Міклоша Горті, а у другій автор цієї рецензії досліджує сучасне становище та перспективи русинського руху в Угорщині. По одному нарисю присвячено перспективам лемків у Польщі (автор Б.Гальчак) та діаспорним українцям-русинам Північної Америки (Б. Ажнюк). Остання стаття особливо цікава внаслідок значної кількості спогадів переселенців до Америки, які автор використав для аналізу еволюції русинської ідентичності.

Оцінюючи другий розділ, слід сказати, що його матеріал викликає інтерес у силу значної інформативності вмічених у ньому статей. Найбільш детально розглянуто питання русинства в Словаччині, що дає змогу методом аналогії робити припущення про українців-русинів сусідніх країн, тим більше, що статті про Румунію, Угорщину та Польщу підтверджують висновки про асиміляційні та культурні процеси українців зарубіжжя.

У цілому збірник є цікавим та актуальним виданням, щоправда неоліком є те, що до участі у публікації та круглому столі не було запрошено вчених прорусинської орієнтації. Нам видається, що такий формат дозволив би відшукати можливості для нівелювання гострих кутів методологічної невизначеності русинської проблеми.

Презентація рецензованого нами збірника відбулася 24 травня 2013 року у приміщенні Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, де запрошені гості та учасники вели дискусію на означені вище теми. Цікаво, що трохи пізніше (27–28 травня) в Ужгороді відбулася науково-практична конференція «Міжетнічна та міжконфесійна толерантність як чинник консолідації українського суспільства. Соціологічний аспект: досвід Закарпаття», де на пленарному засіданні також багато часу обговорювали українців та русинів.

Показовим було представництво запрошених учасників обох заходів: у Києві, за незначним винятком, були присутні виключно науковці-етнологи, тоді як в Ужгороді були представники місцевої влади, очільники культурних та релігійних організацій краю, делегати від громад українців і русинів України й Словаччини, науковці в галузі соціальних і політичних наук. Два етнологи, що були в залі, через заздалегідь визначений керівництвом формат форуму, участі в обговоренні русинської тематики не брали.

Обидва заходи (в Києві та Ужгороді) засвідчили, що (як і в попередні більш як двадцять років) практичних кроків по вирішенню політизованості русинської проблеми не передбачається. Хоча, здавалось би, що може бути простіше?! Влада повинна очолити «культурне русинство» й дати йому простір для вільного розвитку. Після чого проблема автоматично ліквідується, натомість залишаться тільки явні політичні замовлення та провокації.

Леньо П. Ю. (Ужгород)